

Det globala gymmet:

Manligt och kvinnligt i simulakrats tidsålder

AF THOMAS JOHANSSON

I det senmoderne, globale samfund er kravet om en perfekt og smuk krop fremherskende. Den moderne viden- skab har udviklet teknikker, der kan bidrage til denne perfektionering af kroppen. Men selvom den globale krop på mange måder stadig er konstrueret som en polarisering af de mandlige og de kvindelige tegn, formes der samtidig i fitnesskultu- ren et mere androgynt kropsideal – "The Hardbody".

U nder senare år har det riktats en stark kritik mot den skönhetskult och de snäva estetiska kroppsideal som förts fram i medier och reklam. Feministiska forskare har påpekat att denna kult och dyrkan av den vackra och perfekta kroppen drivit allt fler kvinnor in i olika typer av ätstörningar.¹ Enligt dessa forskare formar de vackra och perfekta kroppar vi ständigt bombarderas med i form av bilder i veckotidningar, reklam, filmer, TV-serier och så vidare, våra ideal och skapar snäva normativa föreställningar kring det kroppsliga. Massmedierna har också bidragit till att sprida västerländska föreställningar och skönhetsideal på en global nivå. Hur detta har och kommer att påverka kulturella variationer i skönhetsideal är ännu ett i stort sett utforskat ämne.

Om medialiseringen kan sägas ligga bakom spridandet av det västerländska skönhetsidealet är det gymkulturen som fabrikerar de kroppar som sedan cirkulerar i

massmedierna. De människor vi möter i amerikanska filmer och TV-serier har inga ”naturliga kroppar”.² Deras kroppar har formats och producerats för att passa in i ett specifikt ideal som har djupa rötter i den västerländska kulturen. Även om man idag med hjälp av smink, kläder, retuscheringar och andra tekniker kan skapa en tilltalande image är det nödvändigt att utveckla en grundform som stämmer in på de estetiska ideal som dominerar i medicindustrin. På gymet tillhandahålls de kroppstekniker som krävs för att skapa ”en perfekt kropp”. Dessa tekniker förfinas och förbättras ständigt för att man skall kunna utveckla allt mer fulländade och ideala kroppar.

Även om intresset för bodybuilding sträcker sig långt tillbaka i tiden är det först på 1970-talet som denna kroppsteknik och livsfilosofi börjar spridas på en global marknad. Det internationella bodybuildingförbundet bildades av Joe och Ben Weider i USA och Kanada år 1947.³ Mot slutet av 1970-talet hade förbundet mer än 100 medlemsstater och antalet medlemmar ökade stadigt. Denna internationalisering av bodybuilding lade också grunden för en miljonindustri och global cirkulation av redskap, kurser, instruktörer och en livsfilosofi; en specifik inställning till livet och fysisk träning som kultiveras inom denna kroppskultur. Under senare år har bodybuilding blivit något av en folksport och under beteckningen fitness fortsätter erövringståget över världen. Begreppet fitness innebär en breddning av den kroppskultur som har sina rötter i de mer klassiska formerna av bodybuilding. Förutom redskaps- och styrketräning inbegriper fitness även sådana kroppstekniker som rymms inom ramen för det som kallas aerobics. Det blir allt vanligare att man kombinerar styrketräning med någon form av aerobics för att uppnå maximala resultat med träningen.⁴

Att man använder sig av gymkroppar i filmer och TV-serier är inget nytt fenomen. 1930 kunde man i den svenska tidskriften

SWING läsa följande notis om Greta Garbo: ”Där duger det minsann inte att maska med träningen. Fråga Greta Garbo! Hon tvingades genomgå en flera månader lång kurs i speciell *Physical Culture* och resultatet blev så gott att hon sedan dess aldrig försummar sin dagliga portion frisksport”.⁵ När man studerar bilder av skådespelare från 1930-talet och ända in på 70-talet är det vanligt med kvinnliga kroppar som är lite fylliga och ”mjuka”. På 1980- och 90-talet har kraven på att fotomodeller och filmskådespelare skall ha perfekta kroppar gradvis ökat.⁶ Nu är det till övervägande del den hårda kroppen som gäller. Kopplingen mellan gymkulturen och filmindustrin har vuxit sig allt starkare. Idag är det inte så ovanligt att filmstjärnor börjar sina karriärer inom modellbranschen snarare än som skådespelare. Och de stjärnor som vill behålla sina karriärer tvingas ägna en stor del av sin tid åt fysisk träning och kroppsvård.

Den globala kroppskulturen påverkar inte enbart människors uppfattningar om sin fysiska lekamen, utan även deras könsidentiteter och därmed också deras sexualitet. Både kvinnliga och manliga kroppar konstrueras som begärliga objekt; som åtråvärda bilder av sensualitet, sexualitet och lust. Även om det mestadels har varit kvinnliga kroppar som cirkulerat på den globala marknaden kan vi idag iakttä ett ökat intresse för att estetisera den manliga kroppen. När vi idag studerar bilder av män och kvinnor kan vi dels se en tendens till att distinktionen mellan könen blir allt vagare, dels en återgång till polariserade könsroller. I den här artikeln skall jag titta närmare på hur dessa olika tendenser influeras av den globala gymkulturen. Denna kultur påverkar inte enbart våra kroppsideal, utan även vår uppfattning av manligt respektive kvinnligt.

När jag talar om den *globala kroppen* avser jag en tendens till idealisering av en specifik fysisk form – den hårda, vältränade kroppen – som blivit allt mer framträdande i medierna och i reklamen. Via medierna

och fitnessindustrin får detta ideal en allt större genomslagskraft i vardagslivet. Även om gymkulturen inte är orsaken till denna kult av kroppen har den definitivt bidragit till att underblåsa dessa tendenser och skapat förutsättningar för ett tidigare ej skådat intresse för den perfekta kroppen. Idag finns det fog för att tala om det *globala gymet*. Med detta avser jag den internationella cirkulation av varor och tjänster som syftar till att sprida gymkulturen. Exakt vilka effekter denna utveckling kommer att få för vår syn på manligt och kvinnligt är fortfarande oklart. Gymkulturen påverkar inte människors uppfattningar av kön på något entydigt sätt. Denna kultur greppar snarare in i den paradoxala situation som råder i samtiden; där manligt och kvinnligt utgör själva grundstommen i människors verklighetsuppfattning, samtidigt som dessa kategorier fungerar allt sämre som markörer för definitivt avgränsade identiteter.

Jag börjar med att utforska några tendenser i de västerländska kroppsidealerna. Denna diskussion relateras till forskning om gymkulturens moderna historia. Vidare argumenterar jag för att den hårda kroppen har upprättats som ett ideal och som en norm. Denna kropp kommer att fungera som en bastion och motvikt till den ambivalens som präglar nutidsmänniskans livsstil. Den hårda kroppen blir ett normativt ideal för både män och kvinnor, vilket får ett antal konsekvenser för formationen av kön. Mot slutet av artikeln utvecklar jag några tankar om de paradoxer som präglar dagens västerländska syn på sexualitet och kön. Titeln på den här artikeln syftar till den starka påverkan de mediala bilderna har på vår uppfattning av det manliga och kvinnliga. Jag kommer att avsluta artikeln med att diskutera hur stor tonvikt man bör lägga vid medialiseringens inverkan på människors vardagsliv och medvetande.⁷

Jag vill betona att det jag undersöker i denna artikel är tendenser i tiden. Likväl som det finns en kult kring den hårda vältränade kroppen finns det även en tendens

som går i motsatt riktning. Vällevnadssjukdomar, dålig kondition och övervikt är problem som ständig uppmärksammas av läkare och andra som arbetar med hälsovård. Jag väljer dock att fokusera den förstnämnda tendensen, väl medveten om de paradoxala förhållanden som råder i den samtida kulturen.

DEN PERFEKTA KROPPEN

Även om det historiskt sett förekommer stora variationer i skönhetsideal och i synen på kroppen – speciellt om man jämför olika kulturer – verkar det föreligga en viss kontinuitet i den västerländska synen på vad som bör betraktas som en vacker och perfekt kropp. I *The Perfectible Body* spårar Kenneth R. Dutton två olika manliga kroppsideal och deras utveckling från antikens skulpturer till våra dagars gym och de skulpterade kroppar som skapas där.⁸ Å ena sidan finner han krigarkroppen; den heroiska, kraftfulla och muskulösa manskroppen. En kropp som är skapad för stridens hetta och som symboliserar makt och dominans.⁹ Å andra sidan har vi den erotiskt-sensuella manliga kroppen. En kropp som är mindre muskulös än den heroiska kroppen, men som är smidig, hård, lätt muskulös och som utstrålar sexualitet och sensualism. Dessa kroppar återfinns som en röd tråd genom den västerländska historien. I vissa fall är det den heroiska kroppen som dominerar och i andra fall får den erotiskt-sensuella manskroppen större inflytande. Medan den heroiska manskroppen utgör den hegemoniska idealbilden av manlighet, kan den andra typen betraktas som ett löfte om en mer sensitiv maskulinitet.

I krigarkulturer är det den heroiska kroppen som dominerar, medan den femininiserade manliga kroppen får större utrymme i tider av fred och konsumtion. Detta blir inte minst tydligt i konsumtionskulturen, speciellt under 1970-talet, där medialiseringen av vardagslivet gynnar framväxten av mer androgyna idealkroppar.¹⁰ På 1980-

*Det mandlige og det kvindelige kropsideal ensliggøres i fitness-kulturen.
Foto: Willi Hansen/ 2. maj.*

och 90-talet däremot kan man se en tendens till en förnyad dyrkan av den hårda heroiska kroppen. Både män och kvinnor dras till den hårda kroppen och till skillnad från det androgyna idealet på 1970-talet, som signalerade ett uppror mot alla onödiga distinktioner och ett hyllande av gränsöverskridandet, är 1990-talets androgyna kroppsideal ett uttryck för mäns såväl som kvinnors längtan efter fasthet, identitet och gränser. Paradoxalt nog verkar båda dessa perioders kroppsideal i samma riktning – mot ett upplösande av distinktionen mellan manligt och kvinnligt. Under 1970-talet handlade det om att männen närmade sig det kvinnliga och bejakade den erotisk-sensuella kroppen. På 1990-talet är det kvinnorna som närmar sig det manliga, som skaffar sig muskler, hårda kroppar och maskuliniseras.

Bodybuilding förknippas ofta med heroiska manliga superkroppar. Detta var inte minst tydligt under början av detta århundradet. Den kroppskultur som utvecklades i Norden på 1920- och 30-talet med en stark koppling till den framväxande nationalismen. Den manliga kroppen kom att symbolisera en aggressiv form av nationalism med starka dragningar mot främlingsfientlighet och rasism.¹¹ Kroppen skulle härdas och "renas". I instruktionsböcker från denna tid utvecklades en hel livsfilosofi kring den heroiska manskroppen; ett tankesystem som också innefattade en starkt negativ inställning till "det kvinnliga".¹²

Det var först under efterkrigstiden och med den framväxande amerikanska filmindustrin den manliga bodybuilderkroppen fick en annan innebörd. Även om muskelmän ofta figureerade i heroiska roller, utsattes deras halvnakna kroppar för åtråvärda blickar från kvinnor såväl som män.¹³ Filmindustrin skapade en mer ambivalent och motstridig bild av den manliga bodybuilderkroppen. På sätt och vis feminiserades den manliga kroppen och gjordes till ett erotiskt objekt. Även om man försöker hålla isär bilden av den erotisk-sensuella man-

nen och bilden av den heroiska maskuliniteten glider dessa allt mer samman. Trots att det visserligen finns en stark skiljelinje mellan den manlige pinupan och bodybuildern ingår båda dessa typer av manskroppar i en förändringsprocess där den estetiserade manliga kroppen får ett allt större utrymme i offentligheten.

På 1990-talet symboliserar den hårda, fräscha, vältränade fitnesskroppen framgång och lycka. Den kroppsteknik och livsfilosofi som ursprungligen utvecklades i bodybuilderkretsar sprids numera till en allt större allmänhet av kroppsintresserade människor. Den hårda ytan uttrycker framför allt ett disciplinerat förhållningssätt till kroppen, en strävan efter framgång och det goda livet. Men den utstrålar även en tillbakahållen sensualism och längtan efter kroppslig njutning. Den hårda manliga och kvinnliga 1990-tals kroppen är en ytterst paradoxal företeelse. Den arketypiska maskulinitet som företräds av krigarkroppen och den groteska bodybuilderkroppen träder allt mer i bakgrunden och ersätts av en kropp som utgör en kombination av sensualism och maskulin hårdhet. Den manlige och kvinnliga kroppen närmar sig återigen varandra, men nu sker det utifrån en gemensam dyrkan av den hårda vältränade kroppen.

DEN HÅRDA KROPPENS FILOSOFI

Ända sedan antiken har den hårda muskulösa kroppen varit ett manligt ideal. Under vissa historiska perioder har, som tidigare nämnts, den aggressivt-dominerande sidan av detta ideal framhävts, medan man under andra tidsperioder har tonat ned denna sida av den hårda kroppens filosofi och istället framhåvt den erotisk-sensuella manliga kroppen. Under senare år kan man iaktta hur dessa ideal allt mer förenas i den sk. fitnesskroppen. Detta innebär också en successiv förskjutning från en renodlat maskulin krigarkropp till en androgyn fitnesskropp.

Kroppens fragmentering. Foto: Nana Reimers/2.maj.

Krigarkroppen uppfyller alla de karaktäristiska vi brukar tillmäta en dominerande manlighet: aggressivitet, känslökyla, målinriktning, kompromisslöshet och ett förakt mot svaghet.¹⁴ Denna manliga kropp kan liknas vid en maskin som utan att tveka uppfyller sina mål. En sådan manlighet har bl.a. skildrats i Klaus Theweleits klassiska studie av soldatmannen i 1930-talets Tyskland.¹⁵ Dessa män föraktar allt vad svaghet heter och deras kroppspansar utgör ett försvar mot hot inifrån såväl som utifrån. Deras bräckliga identitet hotas av allt som är vagt och odefinierbart. De slår skoningslöst mot det som hotar att väcka deras djupare känslor av ambivalens och osäkerhet till liv. Deras manlighet vilar alltså på en ytterst bräcklig grund och slår lätt över i en aggressiv strävan efter makt. I sina hårda kroppar förankrar dessa män sin livsfilosofi, som går ut på att skapa en stark ras som kan bidra till att bygga och försvara nationen.

En liknande typ av hård kropp möter vi i de Hollywoodfilmer som produceras under Reagans tid som president. I en studie av dessa filmer visar Susan Jeffords hur de manliga filmhjältar som förekommer i sådana filmer som *First Blood* (1982), *Die Hard* (1988), *Lethal Weapon* (1987), *Terminator* (1984), *Robocop* (1987) och så vidare, förkroppsligar en aggressiv dominerande typ av maskulinitet som passar väl in i Ronald Reagans konservativa politik.¹⁶ Dessa filmhjältar strävar efter att återinrätta en patriarkal maskulinitet. De använder sina starka hårda kroppar för att bekämpa de skurkar som hotar visionen av ett samhälle styrt av en allsmäktig fadersfigur; en patriark som inte tolererar några hot mot sin auktoritet. Denna typ av "Hardbody" vittnar om en manlighet som skoningslöst bekämpar och förintar sina fiender och som värnar om familjen och nationen. Det är med andra ord inte en kommunikativ och sensitiv, utan en handlingsinriktad och kompromisslös maskulinitet som ställs upp som ett ideal för Reagan erans hjältar.

Den hårda kroppen har klara gränser mot omvärlden. Det är en kropp vars yta signalerar entydighet och klarhet. Här ges inget utrymme åt ambivalenser och motsägelser. Allt det som hotar denna enhet bekämpas med alla medel. Men den kropp som utvecklas inom ramen för den samtida gymkulturen är delvis en annan än den hårda heroiska manskropp Theweleit och Jeffords beskriver och analyserar. Företrädarna för gymkulturen strävar liksom soldatmannen eller Rambo efter entydighet och klarhet, men de lyckas inte lika bra som dessa i sin kamp mot ambivalenser.¹⁷ På gymmet finns det olika varianter av den hårda kroppen. Allt ifrån heroiska jättelika kroppar till vältrimmade modellkroppar. De flesta utgör dock ett slags kombination av den erotiskt-sensuella och heroiska kroppen.

På en manifest nivå utgör den hårda gymkroppen ett försök att utveckla en renodlat hälsosam livsstil. Svårigheterna och nackdelarna med detta projekt visar sig bl.a. i ohälsosamma beroendetillstånd, drogmissbruk och ett stundtals illa dolt förakt mot de människor som inte hyllar den hårda kroppen. Denna förbryllande kombination av hälsa och ohälsa präglar många nutida fenomen. Kampen mot ambivalens och strävan efter ordning har inte så sällan visat sig resultera i just en brist på struktur och ordning.

I den samtida gymkulturen är all form av fett ett hot mot den perfekta kroppen. Genom en kombination av kroppstekniker – fysisk träning, diet, plastkirurgi och en väl genomtänkt livsstil – motverkas fettbildning. Det sladdriga gränslösa fett utgör ett hot mot den asketiska och skönhetsfixerade kroppsligheten.¹⁸ Trots att den hårda kroppen kan förstås som en strävan efter ordning och struktur i tillvaron bidrar denna kroppskultur paradoxalt nog till att problematisera gränserna mellan det manliga och kvinnliga, asketism och hedonism, frihet och beroende, hälsa och sjukdom och så vidare.

Gymet betraktas ofta som en plats där man kultiverar arketypiska manliga och kvinnliga ideal. Och även om detta delvis stämmer, gör sig också andra tendenser gällande i dagens gymkultur. Relationen mellan de föränderliga och statiska dragen i denna kultur förskjuts ständigt och många symboliska strider handlar om hur man skall definiera och avgränsa det manliga och det kvinnliga. Detta blir inte minst tydligt när det gäller fenomenet kvinnliga bodybuilders, ett ämne jag skall återkomma till i den här artikeln.

I en tid där det talas om ständiga kriser och där "allt som är fast förflyktigas" utgör gymet givetvis en lockelse för många unga människor. Här kan man skapa sig någon form av trygghet – en stabil identitet och hemvist. En sådan strävan att förankra sina identitetsanspråk rumsligt kännetecknar den senmoderna människan.¹⁹ Men idag har allt fler också insett det hopplösa i detta företag. Vi måste lära oss att leva med de motsägelser och den brist på sanningskriterier och eviga värden som det postmoderna så förtjänstfullt utforskat.²⁰ Om gymet nu också visar sig vara en ambivalent sfär och den hårda kroppen avslöjas som det yttre och innehållslösa skal och den mask den i själva verket är – vad händer då? Kan gymen inrymma en mångfald av olika människor och livsfilosofier eller kommer de istället att fostra intoleranta och kroppsfixerade unga människor?

ESTETIK, SEXUALITET OCH KÖN

Gymkroppar har sedan långt tillbaka utgjort åtråvärda objekt för både kvinnor och män. Inom dagens gymkultur dyrkas den hårda vackra kroppen både som ett estetiskt och ett sexuellt objekt. Den till fulländning skulpterade kroppen vördas dels för att den symboliserar framgång och hårt arbete, dels för att den väcker sexuell lust och begär. Den är på en gång en ytterst könsneutral och en sexualiserad och könsbestämd skapelse.

Det blir allt vanligare att män och kvinnor tränar i samma gymlokaler. Intresset för styrketräning och muskler har ökat markant bland unga kvinnor. Däremot kan man inte iaktta samma tendens när det gäller mäns intresse för aerobics. Trots att kvinnor fortfarande i hög utsträckning kultiverar spåda, smala och bräckliga kroppar hittar allt fler in till styrketräningslokalen. I början för att skaffa sig en mer "väldefinierad kropp" – en kropp med tydligare konturer – men successivt också för att utveckla muskler och en mer stabil kropp. Idag ser man allt fler unga kvinnor som har muskulösa och "definierade kroppar". De flesta män som går på gym strävar inte efter att utveckla en groteskt stor bodybuilderkropp, utan nöjer sig med att bli muskulösa, smidiga och vältränade. Även om det givetvis förekommer ytteligheter på gymen, t.e.x bulkiga och massiva manskroppar och smala och bräckliga kvinnokroppar, kan man också notera en tendens till konvergens mellan det manliga och det kvinnliga. Den hårda, lätt muskulösa, dynamiska och smidiga kroppen har blivit ett riktmärke för både kvinnor och män. Detta är en fysik där varje detalj beaktas och ägnas den största omsorg.

På gymen och därmed också i massmedierna kultiveras i allt större utsträckning den *minimalistiska narcissismens estetik*. Denna estetik är inte i första hand inriktad på helheten eller på en total upplevelse av människan som kropp och väsen, utan snarare på olika kroppsdelars inneboende logik och mystik.²¹ Bodybuilders kan ägna långa stunder framför spegeln med blicken riktad på en enda kroppsdel – t.ex. bicepsen eller axlarna – helt fascinerade av hur denna del av deras kropp allt mer efterliknar de ideal som skapats inom gymkulturen. Enskilda kroppsdelar laddas med narcissistisk energi och upphöjs till kultobjekt. Arnolds arm är värd sin vikt i guld, liksom Pamela Anderssons plastikopererade byst och Demi Moores stjärt. På de bilder som cirkulerar i bodybuilding- och fitnessstidningar är det inte

kroppen i sin helhet som avbildas; det är olika kroppsdelar som fokuseras och som uppvisas i all sin glans.

Den kroppsteknik som utvecklats inom denna kultur är också inriktad på att träna varje kroppsdel till perfektionens yttersta gräns. Liksom de antika statyerna och förebilderna för vår tids kroppsideal är det samtida gymkroppen en skulpterad kropp. Varje detalj har ägnats ett minituöst arbete och mängder med tid har lagts ned för att forma denna kropp till en perfekt avbild av de tankefigurer som existerar i Platons idévärld. Men då vi människor aldrig till fullo kan uppfylla idealen är vi dömda till en evig strävan att jaga bilden av den perfekta kroppen, den perfekta partnern och det perfekta livet. Längtan efter det goda livet har kanske aldrig tidigare i historien tagit sig sådana former som i vår tids kroppskultur.

Denna strävan efter det goda livet når dock sällan djupare än till den estetiska yta man ägnar så mycket möda och energi åt i gymkulturen. Massor av pengar och arbete läggs ned på att fullända ytan; på att skapa en hård kropp, raka bort allt hår som stör och skapar oordning samt på att med hjälp av träning, kost och plastikkirurgi åtgärda alla "skönhetsfläckar". Män och kvinnor förenas i denna strävan att skapa en asketisk och estetiserad kropp. Samtidigt som man förenas i denna kult av det kroppsliga är man noggrann med att upprätthålla distinktionen mellan könen.

Den minimalistiska narcissismens politik går ut på att bejaka likheter så länge det är möjligt att konstruera och upprätta någon form av gräns mellan könen. Män och kvinnor förenas i kulten kring den ungdomliga perfekta kroppen. Denna hårda, nästintill könslösa och estetiserade kropp upphöjs till ett överordnat ideal som allt fler människor via massmedierna tvingas att på ett eller annat sätt förhålla sig till. Detta innebär dock inte att detta androgyna ideal har lett till en total upplösning av människors strävan att upprätthålla en könsordning och polära

identiteter. Trots att män och kvinnor speglar sig i samma ideala spegelbild – av den hårda kroppen – får inte identifikationerna drivas allt för långt då det hotar könsordningen och vår uppfattning om de grundläggande skillnaderna mellan manligt och kvinnligt.

Även om man på gymen kan iakttä ett närmande mellan det manliga och det kvinnliga värnar man fortfarande om de "minimala distinktionerna". Gränsen mellan könen upprätthålls via könsmarkörer i form av delobjekt: bröst, penis, stjärt och venusberg, och via kläder och smink som framhäver kroppsdelar på olika sätt för män respektive kvinnor. När dessa distinktioner ifrågasätts eller hotas kan det väcka starka emotionella reaktioner. Den kvinnliga bodybuildern utgör ett förkroppsligat ifrågasättande av könsdistinktionerna. Genom sin kraftiga muskulösa kropp lyckas hon ställa frågan om könets biologiska eller kulturella karaktär på sin spets.²² En deffad, dvs. nedbantad, kvinnlig bodybuilderkropp, ter sig för många som en ytterst "manlig" företeelse. Det har förts häftiga debatter inom bodybuildingkretsar om fenomenet kvinnlig bodybuilding. Många har menat att det är en naturvidrig företeelse, medan andra har hävdatt kvinnors rätt att träna sina kroppar och att tävla på samma villkor som män. De kvinnor som är aktiva i denna sportgren är inte heller ute efter att bli betraktade som manliga, utan är tvärtom noggranna med att framhäva sin "kvinnlighet". Då den hårda fysiska träningen och den ständiga kampen mot fett leder till att kvinnors bröst försvinner är det inte ovanligt att man använder plastikkirurgi för att behålla sina kvinnliga former.

Men även om man inom bodybuilderkulturen och fitnessrörelsen till varje pris försöker undvika att hota människors behov av normalitet och ordning, reproducerar denna kultur samtidigt ständiga anomalier och bidrar därmed till ett ifrågasättande av könsordningen. Inte nog med att gränsen mellan det manliga och det kvinnliga utma-

nas av ett androgynt kroppsideal som vinner allt fler anhängare, den halvnakna hårda kroppen sexualiseras och görs till en ikon. Den avklädda manliga kroppen som ställs upp i olika poser och som avbildas på fotografier eller som förekommer i filmer, har t.ex. haft ett stort attraktionsvärde inom gaykulturen. Även om det är få bodybuilders som öppet har deklarerat sin homosexualitet finns det en stor grupp homosexuella män som intresserar sig för denna sport och de homoerotiska kvaliteter som går att läsa in i de bilder som cirkulerar på denna kroppsmarknad.²³

Trots försök att desexualisera bodybuilderkroppar är det svårt att undvika de konnotationer till sexualitet och åtrå som följer med en kultur som hyllar den nakna perfekta kroppen. Det som skiljer bodybuilderkroppen från den manliga strippans kropp är framför allt kontextuella faktorer; strippan går i närkontakt med sina kunder, medan bodybuilders poserar på en scen och har en distans till publiken. Den minimalistiska narcissism som frodas inom gymkulturen bidrar till att sexualisera olika delar av kroppen. På delobjektens "köttmarknad" söker man inte längre efter en hel kropp, utan man förlorar sig i delarnas skönhet. Den absolut perfekta kroppen kanske endast kan skapas med hjälp av delar från olika mänskliga kroppar. Kan man tänka sig en slags cyberinspirerad Frankenstein – där man valt kroppsdelar med större omsorg än vad som var fallet i denna berättelse – och där man bara kan uppnå det perfekta mötet mellan de perfekta kropparna i den simulerade världen?²⁴

DET GLOBALE GYMET

I det senmoderna globala samhället har efterfrågan på den vackra perfekta kroppen ständigt ökat. En sådan kropp betingar ett högt pris på den internationella marknaden. Fotomodeller och skådespelare kan göra sig förmögenheter på sitt utseende och sin aura. Denna kult kring den vackra kroppen är

inget nytt fenomen, men modern vetenskap har möjliggjort en intensivare granskning av människans kropp såväl som utvecklandet av tekniker som kan bidra till att skapa den perfekta mänskliga fysiken. Successivt och utan att vi reflekterat över det har normerna för vad som bör betraktas som estetiskt tilltalande blivit allt snävare och allt mer ouppnåeliga. En ideal kropp är inte längre något man föds med, utan den skapas med hjälp av träning, kost och kirurgi.

Det är inga "naturliga" kroppar som möter oss i TV-rutan eller på reklampelaren. Dessa kroppar är speciellt skapade för att behaga människor och för att beundras för sin gudalikhande karaktär. Sådana fysiska skepnader vore helt otänkbara utan den teknik som skapats inom ramen för gymkulturen. Visserligen kan man åstadkomma underverk med plastikkirurgi, men det krävs också ett bra grundmaterial för att det skall gå att förfärdiga den perfekta kroppen. För att nå framgång måste man också i värsta fall vara beredd att offra sin fritid, sina vänner och sitt vanliga liv. Ett ofrånkomligt krav är att man är beredd att lägga ned en stor del av sin tid på att arbeta med sin kropp i gymlokalen.

Gymet är den fabrik där den "globala kroppen" framställs och förfinas till fulländning. Innan denna typ av kropp når sin publik har de ofta ytterligare estetiserats och bearbetats så att den skall uppfylla kravet på den ideala kroppen. De kroppar som cirkulerar och säljs på den globala marknaden är alltså de yttersta bevisen på "kroppen som konstruktion".²⁵ Även om man i gymbranschen brukar påpeka att det visserligen behövs vissa genetiska förutsättningar för att skapa en vacker kropp är det också vanligt att man framhäver de obegränsade möjligheter det idag finns att via träning, kost och livsstil skapa en ideal fysik. Annonser och reklam för olika träningstekniker och näringspreparat måste tolkas som starka argument för kroppens totala plasticitet och formbarhet. Men ingen har sagt att framgång handlar om tur. Det är endast ge-

nom hårt arbete och en ytterst asketisk livsstil individen kan nå denna framgång. För att kunna njuta av sin kropp och skörda de framgångar som kan nås via den måste individen alltså försaka mycket av "livets goda" och vara beredd att lägga ned i stort sett all sin tid på att träna och vårda sin kropp.

Den globala kroppen är fortfarande en polär skapelse; en manlig och en kvinnlig kropp. Men samtidigt som människor fortsätter att beundra den hårda manliga krigarkroppen och den kvinnliga slanka Barbiemodellen formas ett mer androgynt ideal. Denna gång handlar det inte om ett bejakande av "det kvinnliga" – som under hippietiden då unga män och kvinnor lät håret falla, hyllade kärleken och ägnade sig åt livets njutningar. Nu handlar det istället om en androgynitet som centreras kring den hårda kroppen. Den asketiskt plågade kroppen sammansmälter med den estetiserade-erotiska kroppen och bildar ett ideal som både män och kvinnor hyllar. Även om denna androgynitet innebär en konvergens mellan det manliga och det kvinnliga upprätthålls fortfarande könsdistinktionen med hjälp av minimalistiska kriterier.

Man talar inte längre om kroppen som helhet, t.ex den moderliga, mjuka och muliga kroppen versus den muskulösa manliga kroppen, utan blir istället allt mer fixerade vid de kroppsdelar – de enskilda enheter – som på ett definitivt sätt kan skilja ut det ena från det andra. Till den hårda kroppen tillfogas idealt antingen extra stora bröst eller ett par gigantiska biceps. Ju mer omöjligt det blir att urskilja manlig och kvinnlig kultur eller att på andra sätt definiera kön i termer av två skilda världar, desto mer utvecklas det minimalistiska kriterier som kan tjäna som garantier för könsordningen. Samtidigt som vi kan notera en ökad androgynisering av kroppar kan vi även iakttä en polarisering av det manliga och det kvinnliga.

På samma gång som det globala gymmet har bidragit till en polarisering av kön har det skapat förutsättningar för ett specifikt

kroppsideal, den hårda kroppen, som hyllas av män såväl som kvinnor. Denna kropp som är ett resultat av samtida kroppstekniker skapar alltså förutsättningar för utvecklandet av ett androgynt kroppsideal. Via massmedia och reklam sprids detta ideal över i stort sett hela världen. Den perfekta kroppen saknar individualitet; den rör sig helt på idéplanet och är en abstraktion. De kroppar och ansikten vi ofta möter i massmedierna är simulakra i den betydelsen att de skapats för att hylla idén om den perfekta kroppen.²⁶ Via intensiv träning och modern mediateknik – retuscheringar och andra redigeringar av bildmaterialet – skapas dessa kroppar. I bästa fall förses de med någon form av individualitet och blir på så sätt lite mer mänskliga. Ett unikt ansikte eller någon typ av "skönhetsfel" kan skapa en individuell särprägel.

"Det globala gymmet" är inte utan sina belackare. Många är de som vänder sig mot fitnessprofeternas budskap om hälsa, träning och en "sund" livsstil. Det finns andra sätt att nå det goda livet. Men samtidigt är det svårt att undvika att konfronteras med de kroppar som dyker upp i TV-rutan, på reklampelarna och i olika veckotidningar. För många fungerar dessa kroppar som ett dåligt samvete. En påminnelse om att de själva äter för mycket, motionerar undermåligt och framför allt inte ser ut som de människor som befolkar mediavärlden. En sådant dåligt samvete kan i värsta fall förvandlas till en inre plågoande som driver en människa till ständig bantning, försakelse och en misströstan inför livet. Det är i första hand yngre människor som drabbas av denna skönhets- och kroppskult. Men allt fler påminns på detta sätt om livets förgänglighet och om det omöjliga i att leva upp till de ideal som sprids i dagens kultur. Om den globala fitnesskulturen kan sägas utgöra ett hot mot människors individualitet och psykiska välbefinnande är den också ett hot mot det goda livet. Frågan är om vi kan dra lärdom av den samlade kunskap om hälsa och träning som ackumulerats

inom gymkulturen och använda den för att befrämja ett hälsosamt leverne, utan att för den skull dras med i en extrem kult av den hårda kroppen.

NOTER

1. Se bl.a. Bordo (1990), Bartky (1990) och Craik (1994).
2. Detta är avsett som en kritik av uppfattningen att det existerar några naturliga kroppar.
3. Se Gaines & Butler (1977) och Dutton (1995).
4. Det senaste fenomenet, i alla fall i Sverige, är sk. Life Circuit. Detta är en databaserad träning under ledning av personlig tränare som inkluderar olika typer av kroppstekniker.
5. SWING, 1930, nr 11, sidan 13.
6. Till denna utveckling har inte minst sådana kroppsstjärnor som Arnold Schwarzenegger och Jane Fonda bidragit (se t.ex. Anderson (1990), Fonda (1981), Fonda & McCarthy (1984), Schwarzenegger & Hall (1974) och Green (1988)).
7. Det finns idag en omfattande forskning om gym, fitness och bodybuilding (se bl.a. Green (1986), Klein (1990, 1993a,b), Fussell (1991), Mansfield & McGuinn (1993), Johansson (1995a, 1996b och 1998), Aoki (1996), och Lloyd (1996)).
8. Duttons bok från 1995 utgör en rik källa av betraktelser över den historiska framväxten av olika kroppsideal. Han fokuserar framför allt den manliga kroppen.
9. Detta hegemoniska mansideal har diskuterats av Georg Mosse (1996).
10. För en diskussion om konsumtionskultur och kropp, se Featherstone (1991 och 1994).
11. Detta blir tydligt när man studerar instruktionsböcker i bodybuilding från denna tid (se t.ex. Berg & Windmarken 1933).
12. I min bok *Den skulpterade kroppen* (1998) resonerar jag mer utförligt kring dessa frågor. För en mer omfattande diskussion om den hårda krigarkroppen hänvisas läsaren till Theweleits studie av soldatmännens kroppslighet (Theweleit 1978).
13. Wernick (1991), Cohan & Hark (1993) och Neale (1993).
14. Denna beskrivning tangerar tanken på en dominerande-hegemonisk maskulinitet. För en utförlig diskussion av detta begrepp, se Connell (1995).

15. Theweleit (1978).

16. Jeffords (1994).

17. Se Bauman (1991) för resonemang om modernitet och ambivalens. Man kan givetvis diskutera i vilken utsträckning de manliga strategier som Jeffords analyserar kan betraktas som "lyckade" och om de verkligen lyckas motverka ambivalens.

18. Hot mot den samhälleliga ordningen i form av smuts eller andra former av oordning har behandlats utförligt i Mary Douglas klassiska studie (1970).

19. Se Johansson (1996c) och Johansson & Miegel (1995).

20. Johansson (1997).

21. För en ingående diskussion om narcissism och kultur, se Johansson (1995a, 1995c, 1996c). Till skillnad från narcissismens estetik, som innebär en dyrkan av hela kroppen som form och yta, handlar den minimalistiska narcissismens estetik om en kult av det man inom psykoanalytisk teori kallar delobjekt, dvs. enskilda delar av kroppen. En fixering vid och önskan om perfekta biceps, bröst, stjärt, vader etc.

22. Johansson (1995b).

23. Dutton (1995) resonerar utförligt kring dessa frågor.

24. Haraway (1990) har introducerat tanken på cyborgens som det yttersta tecknet på den mänskliga kroppens plasticitet. Även om detta möte mellan perfekta simulerade kroppar än så länge endast återfinns i populärkulturen – t.ex. i det simulerade samlaget i Gräsklipparmannen eller i de brutala sexmorden i *Strange Days* – är det inte otänkbart att en framtida porrindustri kan komma att utnyttja dessa tankar.

25. Se Butler (1990, 1993).

26. I mina resonemang har jag delvis inspirerats av Hartley (1992).

LITTERATUR

- Anderson, C (1990) *Citizen Jane. The true story of Jane Fonda*. London: Virgin press.
- Aoki, D (1996) "Sex and Muscle. The female Bodybuilder Meets Lacan". *Body & Society*, 4:59-74.
- Bartky, S-L (1990) *Femininity and Domination. Studies in the Phenomenology of Oppression*. London: Routledge.
- Bauman, Z (1991) *Modernity and Ambivalence*. Cambridge: Polity Press.

- Berg, Erling & Windmarken (1933) *Muskelbyg-garen. En bok om fysisk träning*. Göteborg. Laurins.
- Bordo, S (1990) "Reading the Slender Body". In Jacobus, M et al. (ed.) *Body/politics: Women and the Discourse of Science*. New York: Routledge.
- Butler, J (1990) *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. London: Routledge.
- Butler, J (1993) *Bodies that Matter. On the Discursive Limits of "Sex"*. London: Routledge.
- Cohan, S & Hark, I.R (ed.) (1993) *Screening the Male: Exploring Masculinities in Hollywood Cinema*. London: Routledge.
- Connell, R.W (1995) *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Craik, J (1994) *The Face of Fashion. Cultural Studies in Fashion*. London: Routledge.
- Douglas, M (1970) *Purity and Danger. An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Dutton, K.R. (1995) *The Perfectible Body. The Western Ideal of Physical Development*. London: Casell.
- Featherstone, M (1991a) "The Body in Consumer Culture". In Featherstone, M et al. (eds.) *The Body: Social Process and Cultural Theory*. London: SAGE.
- Featherstone, M (1994) *Kropp, kultur, konsumtion*. Stockholm/Stehag: Symposion.
- Fonda, J (1981) *Jane Fondas träningsbok*. Stockholm: PRISMA.
- Fonda, J & McCarthy, M (1984) *De bästa åren med Jane Fondas mjukträning*. Stockholm: PRISMA.
- Fussel, S (1991) *Muscle: Confessions of an Unlikely Bodybuilder*. London: Scribners.
- Gaines, C & Butler, G (1977) *Pumping Iron: The Art and Sport of Bodybuilding*. London: Sphere books.
- Green, H (1986) *Fit for America. Health, Fitness, Sport and American Society*. Baltimore. The John Hopkins University Press.
- Green, T (1988) *Arnold! The Life of Arnold Schwarzenegger*. London: Star Books.
- Haraway, D (1990) "A Manifesto for Cyborgs: Science, Technology and Socialist Feminism in the 1980s". I Nicholson, L.J (ed.) *Feminism/Postmodernism*. New York: Routledge.
- Hartley, J (1992) *The politics of Picture. The Creation of Public in the Age of Popular Media*. London: Routledge.
- Jeffords, S (1994) *Hard Bodies. Hollywood Masculinity in the Reagan Era*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Johansson, T (1994) "Narcissism, fragmentering och ontologisk trygghet". *FUS-rapport nr 6, Ungdomskultur i Sverige*. Stockholm/Stehag:Symposion.
- Johansson, T (1995a) "Narcissism, kropp och modernitet". *Sociologisk Forskning*, nr 2: 3-23.
- Johansson, T (1995b) "Främlingskap och det främmande. Bodybuilding, kön och identitet". *Kulturella perspektiv*, nr 4: 19-33.
- Johansson, T (1995c) "Narcissism, modernitet och det gåtfulla ansiktet: Kulturteoretiska reflektioner". *Nordisk psykologi*, 4:275-96.
- Johansson, T & Miegel, F (1995) *Kultursociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, T (1996a) "Kultur och kropp: En introduktion". *Sociologisk Forskning*, nr 2-3:3-24.
- Johansson, T (1996b) "Gendered Spaces: The Gym Culture and the Construction of Gender". *Young*, 3: 32-47.
- Johansson, T (1996c) *Socialpsykologi och modernitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, T (1997) "Vart tog det postmoderna vägen?". I Hansen, L., Johansson, T., Kollind, A-K., Månson, P och Svensson, L (red.) *Sociologi i tiden*. Göteborg: Daidalos.
- Johansson, T (1998) *Den skulpterade kroppen. Gymkultur, estetik och friskvård*. Stockholm: Carlsons.
- Klein, A. M (1990) "Little Big Man: Hustling, Gender Narcissism and the Bodybuilding Culture". In Messner, M A & Sabo, D.F (ed.) *Sport, Men and the Gender Order. Critical Feminist Perspectives*. Champaign Illinois: Human Kinetic Books.
- Klein, A.M (1993b) "Of Muscle and Men". *The Sciences*, November/December.
- Klein, A M (1993) *Little big men. Bodybuilding subculture and gender construction*. New York: State University of New York Press.
- Lasch, C (1985) *Den narcissistiska kulturen*. Stockholm. Norstedts.
- Lloyd, M (1996) "Feminism, Aerobics and the Politics of the Body". *Body & Society*, 2: 79-98.
- Mansfield, A & McGinn, B (1993) "Pumping irony: The muscular and the feminine". In Scott, S & Morgan, D (ed.) *Body matters: Essays on the sociology of the body*. London: The Falmer Press.
- Mosse, G (1996) *The Image of Men: the Creation of Modern Masculinity*. New York: Oxford University Press.
- Neale, S (1993) "Masculinity as Spectacle: Reflections on Men and Mainstream Cinema". In Cohan, S & Hark, I.R (ed.) *Screening the Male: Exploring Masculinities in Hollywood Cinema*. London: Routledge.

- Schwarzenegger, A & Hall, D.K (1974) *Bodyshaping: Styrketräning för kvinnor*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Theweleit, K (1978) *Male Fantasies*. Cambridge: Polity Press.
- Wernick, A (1991) *Promotional culture. Advertising, ideology and symbolic expression*. London: SAGE.

SUMMARY

The article deals with the gender ideals cultivated within contemporary fitness and gym culture – in particular the paradoxical features of this culture. On the one hand, tradi-

tional gender ideals are maintained and strengthened; on the other hand, there is a development towards an androgynous ideal. The hard and “perfect” body is gradually becoming an ideal for both men and women. Men as well as women are fascinated by this sculptured and well-trained body. Thus the gym and fitness culture contributes to changes in and a more reflexive attitude towards gender and body ideals.

Thomas Johansson
Ph.D., docent
Dept. of Sociology
Göteborg Universitet